

P.J. van Koppen (2008) De beschaving van
risicostrafrecht: Tussen goede opsporing en prima
gevaarspredictie. *Proces*, 2008, 36-46

De beschaving van risic strafrecht. Tussen goede opsporing en prima gevaarspredictie

1. Predictie van het toekomstige gevaar van verdachten wordt in de regel gezien als een technische kwestie: dat doe je slecht, of iets beter of dat doe je goed. Dit soort voorspellingen wordt tegenwoordig belangrijk gevonden, want wij willen alle risico in de samenleving zo veel mogelijk uitsluiten.¹ En dus maken velen zich druk over de vraag hoe goed toekomstig risico met verdachten voorspeld kan worden.

Aan de onderneming van gevaarspredictie zitten echter ook rechtsstatelijke kanten. Daarover ga ik mij nu zorgen maken en die zorgen met u delen. Ik begin met wat strafrechtelijke getallen en zal in het verhaal het steeds meer over de rechtsstaat gaan hebben. Dan kom ik uiteindelijk terecht bij de praktijk van de gevaarspredictie.

2. Ik begin bij de functies van het strafrecht en van het straffen. Waartoe dient dat allemaal, is een belangrijke vraag. Weergegeven in cijfers, ziet dat eruit als in tabel 1. Het aantal delicten dat in Nederland elk jaar wordt gepleegd,

wordt geschat op zeven en een half miljoen. Die gaan een trechter in. Van een deel wordt aangifte gedaan bij de politie en voordat een rechter zich uitspreekt over de zaak, is dan nog een groot deel afgevallen. Als we de schuldverklaringen van de rechter optellen bij de transacties door politie en openbaar ministerie en de Halt-afdoeningen, dan volgt bij al die zeven en een half miljoen misdrijven in slechts 3,5% een of andere sanctie. Dat is niet veel.

Nu weten wij dat aan het strafrecht en het straffen een groot aantal functies wordt toegedicht, zoals wraak, resocialisatie, afschrikking en nog zo wat.² Welk doel in concreto ook belangrijk wordt gevonden, met dat getal van 3,5% komt daarvan weinig terecht. Die 3,5% betekent niet alleen dat er een groot *dark number* is, maar ook en vooral dat de meeste boeven de dans ontspringen. Een snelle conclusie is dat het werk van politie en justitie er niets toe doet bij het bestrijden van criminaliteit. Dat is een iets te snelle conclusie, maar die lijkt in sommige opzichten stand te houden.

Tabel 1 Het nut van het strafrecht in cijfers³

	aantal	%
Geschat aantal delicten	7.500.000	100,0
Opgemaakt pv	1.218.000	16,2
Politietransactie misdrijven	35.000	0,5
Halt	23.000	0,3
Strafzaak	268.000	3,6
Sepot	44.800	0,6
Transactie	77.900	1,0
Naar rechter	134.400	1,8
Vrijspraak	9.000	0,1
Schuldig	124.500	1,7
Schuldig plus transacties plus Halt-afdoeningen	260.400	3,5

* Prof. dr. P.J. van Koppen is senior hoofdonderzoeker bij het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR) Leiden, en hoogleraar Rechtspsychologie aan de Faculteiten der Rechtsgeleerdheid, Universiteit Maastricht en Vrije Universiteit Amsterdam.

1 H. Boutellier, *De veiligheidsutopie: Hedendaags onbehagen en verlangen rond misdaad en straf*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2002.

2 J.W. de Keijser, *Punishment and purpose: From moral theory to punishment in action*, Amsterdam: Thela Thesis (diss. Leiden) 2000.

3 Bron W. van der Heide, De strafrechtsketen in samenhang, in: W. van der Heide & A.T.J. Eggen (red.), *Criminaliteit en rechtshandhaving 2006: Ontwikkelingen en samenhangen*, Den Haag: CBS 2007.

3. Illustratief voor dit probleem is ook de roep om blauw op straat. Al langere tijd gaat men er in de criminologie van uit dat de hoeveelheid blauw op straat nauwelijks van invloed is op de hoeveelheid criminaliteit. Het onderzoek op dat gebied laat consistent zien dat er hetzij geen relatie is tussen politie-inzet en de hoeveelheid criminaliteit, hetzij die relatie zelfs positief is, dat wil zeggen dat meer politie samengaat met meer criminaliteit.⁴ Dus: de politie doet er niet toe bij de criminaliteitsbestrijding, was de conclusie.⁵ Voor deze effecten werden verschillende verklaringen gegeven. Eén verklaring was bijvoorbeeld dat als de politie zich richt op het voorkomen van lucratieve misdrijven, de criminelen uitwijken naar andere misdrijven die echter veelal minder lucratief zijn, waardoor men dus voor dezelfde opbrengst een groter aantal misdrijven moet plegen.⁶ Ook zou meer zichtbare aanwezigheid van de politie slachtoffers ertoe kunnen bewegen vaker aangifte te doen, zodat ook op die manier de politiecijfers schijnbaar laten zien dat meer politie tot meer criminaliteit leidt.⁷ Inmiddels is overigens ook duidelijk geworden dat onderzoek naar de effecten van politie-inzet nogal gehinderd wordt door allerlei methodologische problemen die ik hier onbesproken laat.⁸ Recenter onderzoek met betere methodologie laat zien dat de hoeveelheid politie wel degelijk de hoeveelheid criminaliteit terugdringt, al is het effect niet erg sterk.⁹ Misschien doet de politie er toch wel *iets* toe, maar zeker niet al te veel.

4. Dit gecijferd demonstreert wel het ongelijk van degenen die denken dat zij achterover kunnen gaan zitten nadat de politie krachtdadig met vlammend zwaard op het geboefte is afgestuurd. Het effect zal veel geringer zijn dan in de regel wordt verwacht. Heeft het strafrecht, al dat werk van politie, officieren van justitie, rechters en raadsheren dan uitsluitend een symbolische werking? Zo erg is het natuurlijk niet. Het strafrecht doet er wel degelijk toe. Het strafrecht is er bijvoorbeeld ook om de norm te bevestigen. En het strafrecht is er ook om wraakgevoelens van de bevolking te bevredigen. En het strafrecht is er om het onderscheid tussen ons, de nette burgers, en hen, de boeven, te handhaven. Maar er is meer. Het strafrecht heeft ook de functie van een stok achter de deur. Stelt u zich eens voor dat er geen politie en justitie zou zijn. Dan breekt wellicht de hel los. Zo leerde ons Jeremy Bentham met zijn *war of everyone against everyone*. Bij het ontbreken van een overheidsgezag floreert eigenrichting en criminaliteit, zo wordt algemeen aangenomen. Een mooie demonstratie daarvan werd geleverd in New York toen daar op 13 juli 1977 de stroom uitviel en direct op grote schaal werd geplunderd.¹⁰ Het bijzondere is overigens dat op 14 augustus 2003 opnieuw de stroom uitviel en nu in een veel groter gebied, zowel in de Verenigde Staten als in Canada. Er werden opnieuw plunderingen gerapporteerd, zoals in Ottawa, Ontario, Brooklyn en opnieuw in New York, maar op aanzienlijk kleinere schaal dan in 1977. Ken-

4 Zie voor een overzicht S. Cameron, *The economics of crime deterrence: A survey of theory and evidence*, *Kyklos*, 41, 1988, p. 301-323.

5 Zie bijvoorbeeld D.H. Bayley, *Patterns of policing: A comparative international analysis*, New Brunswick, NJ: Rutgers University Press 1985; B.L. Benson, I. Kim & D.W. Rasmussen, *Estimating deterrence effects: A public choice perspective on the economics of crime literature*, *Southern Economic Journal*, 61, 1994, p. 160-168; S. Walker, *Sense and non-sense about crime and drugs* (4th ed.), Belmont, CA: Wadsworth 1998; S. Walker, *The police in America: An introduction*, Boston: McGraw-Hill 1999.

6 P.J. Cook, *The clearance rate as a measure of criminal justice system effectiveness*, *Journal of Public Economics*, 11, 1979, p. 135-142.

7 T.B. Marvell & C.E. Moody, *Specification problems, police levels, and crime rates*, *Criminology*, 34, 1996, p. 609-646.

8 Zie daarover T.B. Marvell & C.E. Moody, *Specification problems, police levels, and crime rates*, *Criminology*, 34, 1996, p. 609-646.

9 S.D. Levitt, *Using electoral cycles in police hiring to estimate the effect of police on crime*, *American Economic Review*, 87, 1997, p. 270-291; T.V. Kovandzic & J.J. Sloan, *Police levels and crime rates revisited: A county-level analysis from Florida (1980-1998)*, *Journal of Criminal Justice*, 30, 2002, p. 65-76.

10 E.H. Wohlenberg, *The 'geography of civility' revisited: New York blackout looting, 1977*, *Economic Geography*, 58, 1982, p. 29-44

nelijk leidt de afwezigheid van de overheid niet in alle gevallen op grote schaal tot benthamiaanse toestanden.

5. Ergens tussen symboliek en een stok achter de deur, dat lijkt de beste typering voor de functie van het strafrecht. De functie is dus niet direct bestrijding van criminaliteit. Het strafrecht heeft daar wel mee te maken, maar indirect. De symbolische werking van het strafrecht is namelijk wel uiterst belangrijk, zo liet Hans Crombag in 1981 zien.¹¹

We verkeren inmiddels in een tijdsge-richt waarin de symbolische werking van het strafrecht sterk onder druk staat, niet in de laatste plaats door het werk van politici. Zij doen alsof met het strafrecht echt criminaliteit bestreden kan worden. Als er iets gebeurt met een tbs'er, gaan de tbs-klinieken op slot. Als er een ernstig misdrijf wordt geconstateerd, verhoogt men de strafmaat. Alsof dat etoë doet. En als we terroristen menen te ontwaren, stellen we voorbereidingshandelingen strafbaar. Nu we zover zijn afgedaald dat we het in het bezit hebben van een plattegrond van Schiphol strafbaar stellen, zijn we niet meer bezig met beschaafd strafrecht. Met dit soort maatregelen wordt de belangrijke symbolische waarde van het strafrecht zwaar op de proef gesteld.

Recht moet gedaan worden, maar dat moet vooral zichtbaar en op een juiste manier gedaan worden. Dat moet gedaan worden op een manier waarbij iedereen het gevoel heeft dat er ook recht wordt gedaan. Of, zoals mijn vader mij leerde: het recht moet beschaafder zijn dan het gajes dat je aan het bestrijden bent. Jeremy Bentham hield overigens eerder een soortgelijk betoog: 'Punishment is an evil,' zegt Bentham, en dient daarom achterwege te blijven als zij 'groundless, inefficacious, unprofitable or needless' is.¹² En dat is de belangrijkste leidraad in het verhaal dat

ik wil houden. Zijn wij met gevaarspredicatie beschaafder dan het gajes dat wij aan het bestrijden zijn?

6. Ik begin met een voorbeeld uit een buitenlandse hoek. Dat is de doodstraf. Met de doodstraf draagt de staat de boodschap uit: als iemand iets fout heeft gedaan, mag je hem dood maken.¹³ En die boodschap wordt uitgedragen aan allerlei volk dat geschift, gestoord, dronken en onder invloed van drugs is en in het bezit van messen, pistolen en honkbalknuppels. Zij weten dat als iemand voldoende onaardig tegen hen is, zij hem om het leven kunnen brengen. De staat doet het immers ook. Waarom zouden zij dat niet mogen doen? Voor mij is dat een belangrijk argument tegen de doodstraf. Er zijn er nog veel meer. Bijvoorbeeld dat het niet helpt tegen de criminaliteit. Maar vooral: de boodschap dat je mensen mag doden als zij zich ernstig hebben misdragen, maakt het strafrecht tot onbeschaafd strafrecht. Het maakt het strafrecht onbeschaafder dan het gajes dat men tracht te bestrijden.

Op Nederlandse schaal – die is kleiner, mede omdat wij gelukkig de doodstraf niet hebben – komen we iets soortgelijks tegen. In de media krijg ik bijvoorbeeld af en toe de indruk dat men in de verhalen over Willem Holleeder als uitgangspunt neemt dat hij niet zoveel rechten verdient, want het is toch een boef. En, inderdaad, hij is een boef. Hij is immers al veroordeeld voor de ontvoering van Freddy Heineken en Ab Doderer.¹⁴ Over zijn boefdom is dus geen twijfel mogelijk. Maar de essentie van de rechtsstaat schrijft voor dat we *ook* dan, of misschien wel *juist* dan, beschaafd moeten zijn. Holleeder mag niet slechter behandeld worden omdat hij een boef is. Veel Nederlanders lijken dat wel te willen. Als wij daaraan toegeven, is dat een begin van een bananenrepubliek.

11 H.F.M. Crombag, *Mens rea*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink (oratie Leiden) 1981. Zie ook H.F.M. Crombag, Over opzet en schuld, in: P.J. van Koppen, D.J. Hessing, H. Merckelbach & H.F.M. Crombag (red.), *Het recht van binnen: Psychologie van het recht*, Deventer: Kluwer 2002, p. 737-760.

12 J. Bentham, *An introduction to the principles of morals and legislation*, London: Menhuen 1789/1982 (edited by J.H. Burns and H.L.A. Hart).

13 P.J. van Koppen, De doodstraf, in: K. Wittebrood, J.A. Michon & M.J. ter Voert (red.), *Nederlanders over criminaliteit en rechtshandhaving*, Deventer: Gouda Quint 1997, p. 67-74.

14 P.R. de Vries, *De ontvoering van Alfred Heineken: Het allesonthullende verhaal van hoofddader Cor van Hout*, Baarn: In den Toren 1987.

Een van de Nederlandse rechtsgebeurtenissen die in ieder geval die geur heeft, was de nasleep van de Schiedammer Parkmoord. Voor de moord op Nienke Kleiss en de poging daartoe op haar vriendje Maikel is Kees Borsboom veroordeeld. Hij was onschuldig, hetgeen velen al wisten of hadden kunnen weten.¹⁵ Dat onvermijdelijke feit werd in justitieland slechts geaccepteerd nadat de werkelijke dader een bekentenis aflegde en zijn DNA bleek te matchen met wat was gevonden op de plaats delict.

Waar ik het hier over wil hebben, is de manier waarop de rechterlijke macht achteraf met deze zaak is omgegaan. De rechtbank Rotterdam en het Hof Den Haag, waar Kees Borsboom in eerste instantie en in hoger beroep werd veroordeeld, hebben aan zelfreflectie gedaan. Zij hebben intern gediscussieerd en kwamen naar buiten met de volgende boodschappen. Rotterdam meldde dat het allemaal prima was verlopen; wellicht zou men in de toekomst wat kritischer moeten zijn op bekentenissen als bewijsmiddel.¹⁶ Van die laatste reserve was bij het Hof Den Haag in het geheel niets te merken. De Haagse zelfreflectie heeft opgeleverd dat men aan het eigen optreden geen enkel vlekje heeft kunnen ontdekken. Men heeft dus goed werk afgeleverd, vindt men.¹⁷

Ondertussen was de zaak opnieuw in een herzieningsprocedure voorgelegd aan de Hoge Raad. Die stond uiteraard herziening toe – er was immers met de bekentenis van de werkelijke dader een evident novum – en verwees de zaak naar het Hof Amsterdam. De advocaten van Kees Borsboom, Jacq Taekema en Gerard Spong, wilden voor het Hof getuigen horen om te kunnen reconstrueren hoe precies de foute veroordeling van Kees Borsboom tot stand was gekomen. Zij wilden bijvoorbeeld de officier van justitie en de advocaat-generaal verhoren, maar ook allerlei politiemensen. Het Hof Amsterdam had

daarin geen trek. Het verklaarde bij voorbaat het openbaar ministerie niet-ontvankelijk. En bovendien: het openbaar ministerie heeft toch geen belang meer bij het vervolgen van Kees Borsboom, nu inmiddels ook de ware dader wordt vervolgd, nietwaar? Een wrang bijproduct van deze gang van zaken is dat het Hof Amsterdam geen uitspraak deed over de vraag of Kees Borsboom schuldig dan wel onschuldig was.

De advocaten van Borsboom gingen weer in cassatie en de Hoge Raad vond, kort gezegd, dit allemaal *comme il faut*. De *bottom line* van het geheel is dat niemand, maar dan ook niemand in de rechterlijke macht het fatsoen heeft gehad om min of meer formeel de onschuld van Borsboom uit te spreken. Zo had het het Amsterdamse Hof gesierd als aan het arrest een *obiter dictum* was toegevoegd met de eenvoudige zin: 'En voor het overige stelt het Hof vast dat Borsboom het misdrijf niet heeft gepleegd.' Dat was fatsoenlijk geweest. Dat staat in schril contrast met het aanzienlijk adequatere handelen van het openbaar ministerie. Het college van procureurs-generaal gaf de Amsterdamse advocaat-generaal Frits Posthumus opdracht de zaak tot op de bodem te onderzoeken¹⁸ en betrachtte ook voor het overige grote openheid, zowel bij het onderzoek als bij het handelen tegenover veroordeelde en slachtoffers. Bovendien heeft dit nog geleid tot een grondige opknopbeurt van de politie en het openbaar ministerie in de vorm van het verbeterprogramma.¹⁹

Nu moet dit allemaal gezien worden tegen de achtergrond van de algemeen heersende mening: 'Ja, die Borsboom mag dan wel onschuldig zijn aan de moord op Nienke. Het is wel een pedo.' Dat is hij ook. Zo is hij verdachte geworden omdat hij in hetzelfde Beatrixpark waar Nienke werd vermoord een jongetje 25 gulden bood om hem af te trekken. Dat jongetje was toevallig zoon van een politiemans en die man legde het verband met de

15 P.J. van Koppen, *De Schiedammer parkmoord: Een rechtspsychologische reconstructie*. Nijmegen: Ars Aequi Libri 2003 (met medewerking van Ch. Dudink, M. van der Graaf, M. de Haas, J. van Luik en V. Wijsman).

16 F.W.H. van den Emster, Reflectie op een rechterlijke dwaling, *Trema*, 28, 2005, p. 294-295.

17 J.J.I. Verburg, Kantelende werkelijkheid, *Trema*, 28, 2005, p. 296-297.

18 Hetgeen resulteerde in F. Posthumus, *Evaluatieonderzoek in de Schiedammer Parkmoord: Rapportage in opdracht van het College van Procureurs-Generaal*, s.l.: Openbaar ministerie 2005 (zie www.om.nl).

19 Openbaar Ministerie, Politie & NFI, *Versterking opsporing en vervolging: Naar aanleiding van het evaluatierapport van de Schiedammer Parkmoord*. Den Haag: Ministerie van Justitie 2005. Dat betekent nog niet dat dit verbeterprogramma in alle opzichten gelukkig is.

moord op Nienke. Ja, Borsboom is een pedo. Dat is echter geen reden om minder beschaafd met hem om te gaan; eerder een reden om hem extra beschaafd te behandelen. Het is aanzienlijk gemakkelijker om beschaving te betrachten tegen de leden van de Raad van Bestuur van Ahold als zij worden vervolgd. Dat zijn immers ons soort mensen. Voor dat soort verdachten zijn de beschavingsregels niet; die zijn er juist voor het soort verdachten waarbij wij de neiging hebben om hen honds of op een andere manier onbetamelijk te behandelen.

7. Ik zal nog een voorbeeld geven om mijn punt duidelijk te maken. In Nederland hebben wij niet een strafproces waarin de partijen gelijk en gelijkwaardig zijn. Het openbaar ministerie staat met, in principe, onbeperkte middelen en een grote politiemacht tegenover de advocaat van de verdachte die de zaak, opnieuw in principe, alleen moet klaren. Als de verdediging wil dat bepaalde onderzoekshandelingen worden verricht, doet zij dat niet zelf. De meeste verdachten zijn zo arm als een kerkrat en kunnen dat niet betalen, want de gefinancierde rechtshulp voorziet alleen in de kosten van de advocaat. In veel gevallen verzetten de mores en de gedragsregels zich eveneens tegen onderzoekshandelingen die de verdediging op eigen initiatief pleegt. De advocaat moet dus met de hoed in de hand de officier van justitie vragen noodzakelijke onderzoekshandelingen te verrichten. 'Zou je alsjeblieft die getuige willen horen?' of 'Zou je alsjeblieft die onderzoekshandelingen willen verrichten?' of 'Zou je alsjeblieft die sporen naar het NFI willen sturen?'

De verdediging is altijd de vragende partij; het openbaar ministerie is in de regel de weigerende partij. Het openbaar ministerie en de politie hebben het monopolie op het doen van opsporingsonderzoek en dat monopolie wordt streng bewaakt. Redelijke verzoeken van de verdediging worden niet alleen vaak afgewezen, maar dat gebeurt zelfs nogal eens met het argument dat het niet in het belang van de verdediging is om aan het verzoek te voldoen.

Deze Nederlandse traditie geeft de politie en het openbaar ministerie een extra verantwoordelijkheid. Zij moeten de kwaliteit van het opsporingsonderzoek leveren. Zij mogen

er niet op vertrouwen dat de verdediging wel met de juiste verzoeken en argumenten zal komen. Advocaten komen namelijk nadat zij vele malen de neus stootten vaak niet meer met verzoeken. Het heeft toch geen zin, menen zij.

Wat vindt u in dit verband van de volgende zaak? Het handelt om de dood van Pim Overzier. Op 4 december 2001 verdween hij. Zijn lijk werd gevonden op 24 maart 2002. Zijn lijk was begraven in een bos in de polder in de buurt van Dronten. Het was op de vinddatum in verregaande staat van ontbinding. De patholoog-anatoom van het NFI die het lichaam van Overzier onderzocht, Rob Visser, moest constateren dat het lichaam dermate ontbonden was dat over veel geen conclusies meer mogelijk waren. Visser kon wel zien dat er geen heftig geweld op het lijk was uitgeoefend. Hij kon ook zien dat Overzier door messteken om het leven was gekomen, noch door een hartaanval. En zo kon Visser nog wel wat uitsluiten, maar de doodsoorzaak kon hij niet meer vaststellen. Daar had de patholoog-anatoom het bij moeten laten. Dat deed hij jammer genoeg niet.

Visser kwam later namelijk terug op zijn sectiebevindingen. In een brief aan de officier van justitie en later ter terechtzitting ging hij speculeren over de mogelijke doodsoorzaak van Pim Overzier. Er is immers een man van slechts 37 jaar oud overleden. 'Daar moet een oorzaak voor zijn. Dat kan op twee manieren, je kunt de oorzaak direct aanwijzen of door uitsluiting aantonen', zei Visser. Hij sloot veel uit, zoals een longembolie, een hersenbloeding en een hartziekte. Dus ging hij te rade bij de huisarts van Overzier. Die weigerde aan Visser inzage in het patiëntendossier, maar hij vertelde wel dat er geen sprake was van ziekten waaraan Overzier zou kunnen overlijden. Deze duistere mededeling – wij weten niet hoe hij dat heeft vastgesteld; wij weten zelfs niet hoe vaak hij Overzier heeft gezien – is voor Visser de aanleiding om te concluderen tot subtiele verstikking als doodsoorzaak. Dat is wat er overblijft in zijn aftelrijm. De verstikking moet wel subtiel gebeurd zijn, want de gebruikelijke puntbloedingen bij verstikking heeft Visser aan het lijk van Overzier niet gezien. 'De sectiebevindingen zijn verenigbaar met verstikking als doodsoorzaak *als dat uit andere bronnen zou blijken*'.²⁰

20 Cursivering toegevoegd; verklaring ter terechtzitting Hof 7 november 2003.

Vervolgens denatureert het Hof deze verklaring van de patholoog-anatoom nog eens door er in het arrest een veel sterkere versie van te maken: '[...] en dat de kans dat er sprake is van een natuurlijke dood, klein is.' Ik heb niet kunnen vinden dat Visser dat ergens heeft gezegd.

De kern van het probleem is dat de huisarts niet alles weet. Hij weet kennelijk niet dat tijdens een tennisvakantie in Tunesië enige jaren eerder Pim Overzier zonder duidelijke oorzaak bewusteloos is geraakt. Wat daarvan de oorzaak was, is niet duidelijk, maar er zijn getuigen die als gevolg een schedelbreuk rapporteren.

Al dit gedoe en al die onzekerheid over de doodsoorzaak van Pim Overzier hangt sterk samen met het feit dat hij pas op 24 maart 2002 is gevonden. Dat had echter veel eerder kunnen gebeuren. Op 9 januari 2002 speelden twee jongetjes – één van hen woonde vlakbij – langs de bevroren vaart naast het bos. Daar trokken zij uit het ijs een jas. In die jas vonden zij een GSM en autosleutels, vermoedelijk van een Mazda. In het hoesje van de GSM vonden zij ook nog een papiertje met een telefoonnummer. Op 10 januari werd dit alles ingeleverd bij de politie in Dronten. Die stopte het in de kast zonder iets met de spullen te doen. De Drontse politie vroeg zich kennelijk niet af hoe het kan dat midden in de winter – het vroom dat het kraakte – iemand jas, GSM en autosleutels in een bos achterlaat. Men had simpelweg het nummer van het GSM-toestel – het zogenaamde IMEI-nummer – op het politienet kunnen zetten en had dan binnen korte tijd contact gehad met de politie in Apeldoorn die de vermissing van Pim Overzier onderzocht en dat nummer kende.

Op 23 maart werd in het televisieprogramma *Opsporing Verzocht* aandacht besteed aan de vermissing van Pim Overzier. In het programma werd soortgelijke kleding getoond als waarin Pim Overzier vermist is geraakt. Een politieman uit Dronten zat te kijken en dacht: 'Hé, dat hebben wij in de kast liggen.' Pas daarna ging men naar het bos en vond de volgende dag heel snel de plek waar Pim Overzier was begraven.

Maakt dit nu wat uit? Ja, want tussen de dag van de vermissing, 4 december, en de dag dat de jas werd gevonden, 9 januari, was het behoorlijk koud in Nederland. Het lichaam van Overzier is in die tijd goed gekoeld gebleven. Snel na 10 januari ging het dooien en pas toen is het lichaam gaan ontbinden. Als de politie in Dronten zijn werk had gedaan, zou de patholoog-anatoom van het NFI waarschijnlijk op grond van de sectie wél uitspraken hebben kunnen doen over de doodsoorzaak. En misschien zou hij, zoals de man die is veroordeeld voor moord op Pim Overzier beweert, dan hebben geconstateerd dat Overzier een natuurlijke dood was gestorven. Die mogelijkheid is door het uiterst inadequate optreden van de politie in Dronten weggenomen. Dit heeft men daarbovenop nog eens proberen te verbloemen door een vals proces-verbaal op te maken waarin staat geschreven dat de politie wel degelijk op 10 januari ter plaatse is gegaan.²¹ Zelfs als dat proces-verbaal waar zou zijn, maakt dat het optreden van de politie niet minder inadequaat. Overzier was dicht bij de vindplaats van de jas op een nogal opvallende manier begraven. Als men ter plekke is gegaan op 10 januari, zoals het valse proces-verbaal beweert, heeft men de ogen stevig in de broekzak gehouden.

De rapportage van de patholoog-anatoom en zijn beperkte mogelijkheden tot conclusies in de zaak Overzier zijn essentiële en centrale gegevens in deze zaak. Door zo inadequaat op te treden, heeft de Drontse politie het niet alleen voor de rechter, maar vooral en juist voor de verdediging moeilijk gemaakt. De gecreëerde rommel kan door niemand meer worden opgeruimd, maar heeft bij voorbaat de verdediging een belangrijk wapen uit handen geslagen. Door het politieoptreden kan geen zinvolle verdediging meer gevoerd worden. Meer in het algemeen: de politie en het openbaar ministerie hebben in Nederland in dermate sterke mate het monopolie op de opsporing naar zich toe getrokken dat als zij die taak in belangrijke mate verzaken, zoals in de zaak Overzier, de consequentie zou moeten zijn dat het openbaar ministerie niet-ontvankelijk wordt verklaard.²²

21 Wij weten dat het betreffende proces-verbaal vals is doordat het een uiterst vreemd proces-verbaal is, maar ook doordat een van de vindsters van de jas en zijn familie zeker zeggen te weten dat de politie pas eind maart kwam. Dat kunnen zij koppelen aan het gegeven dat de buurman toen bieten aan het zaaien was en bieten zaaien doe je eind maart.

22 Zie over deze zaak uitgebreid J. Vis, *Het rijk van de bok*, Amsterdam: Vrij Nederland 2007.

8. Ik kom te veel zaken tegen waarin de wrange vruchten van slecht opsporingsonderzoek worden afgewenteld op de verdachte. De symbolische waarde van het strafrecht is dermate belangrijk dat in dergelijke gevallen niet-ontvankelijkheid zou moeten volgen. Een vergelijkbaar geval is de veroordeling van Ernest Louwes voor het om het leven brengen van mevr. Wittenberg op 23 september 1999 in Deventer. In de wandeling heet dit de Deventer Moordzaak. Los van de vraag of Louwes nu schuldig is of, zoals Maurice de Hond beweert, iemand anders de moord heeft gepleegd, stelt zich de vraag van de kwaliteit van het opsporingsonderzoek. Het oorspronkelijke onderzoek door de politie in Deventer is, zo kunnen we achteraf vaststellen, van bedroevende kwaliteit geweest. Nadat Louwes was veroordeeld, heeft de Hoge Raad herziening toegestaan.²³

Voorafgaand aan de behandeling door het Hof Den Bosch is enig nieuw onderzoek gedaan. Dat leverde een fraai en voor Louwes zeer belastend rapport van het NFI op over DNA op de blouse van mevr. Wittenberg. Dat rapport was zo belastend dat Louwes toch weer is veroordeeld. Ondertussen is de *chain of custody* – waar was die blouse al die tijd? Wie had hem onder zijn hoede? Wat is er precies mee gedaan? Hoe was hij verpakt? Dat soort vragen – nogal in nevelen gehuld. Het rapport van het NFI moge fraai zijn, maar men kan zich afvragen of met een voorwerp met een dergelijke duistere *chain of custody* überhaupt wel onderzoek gedaan zou mogen worden.

Het onderzoek in de herzieningsprocedure was beperkt. Het voldeed, net als het oorspronkelijke onderzoek door de Deventer politie, niet aan de basale eisen van goed onderzoekkundig onderzoek.²⁴ Dat houdt bijvoorbeeld in dat verschillende redelijke scenario's naast elkaar worden onderzocht en tegen elkaar worden getoetst. Zo is er het scenario dat Ernest Louwes de moord pleegde, maar ook het scenario dat de klusjesman die door Maurice de Hond wordt beschuldigd het deed. Er zijn meer scenario's denkbaar, bijvoorbeeld dat zij het gezamenlijk deden of elk voor een deel – het wurgten en mishandelen

door Louwes, het steken met het mes door de klusjesman. Er kunnen zelfs scenario's verdedigd worden waarbij het misdrijf werd gepleegd door anderen, die evenals de klusjesman er slechter van afkwamen in het testament dat mevrouw Wittenberg tien dagen voor haar dood liet opstellen.

Ik vroeg bij brief van 13 januari 2006 aan de voorzitter van het college van procureurs-generaal om nieuw onderzoek met als doel in deze zaak alle onzekerheid weg te nemen. Dat deed ik in de hoop dat nu wel een recherchekundig goed onderzoek zou worden gedaan. Dat gebeurde jammer genoeg niet. Nu in december 2007 het vertrouwelijke eindrapport van dat onderzoek gereed is, moeten we constateren dat het onderzoek zich uitsluitend heeft gericht op allerlei kwesties die Maurice de Hond opwierp en die uit de aard der zaak vooral betreffende hebben op de klusjesman. We moeten ook constateren dat naar Ernest Louwes nog nooit gedegen onderzoek is gedaan en naar andere mogelijke daders dan hem en de klusjesman in het geheel geen onderzoek. Zou onder die omstandigheden niet de conclusie getrokken moeten worden dat eigenlijk achteraf gezien het openbaar ministerie niet-ontvankelijk verklaard had moeten worden en dat dus Louwes om die reden onterecht vast heeft gezeten?

9. Als tussenconclusie wil ik opwerpen dat vanwege de belangrijke symboolfunctie van ons strafrecht zorgvuldig opsporingsonderzoek en zorgvuldige vervolging uiterst belangrijk zijn. Onzorgvuldige opsporing en vervolging zouden dan consequenties moeten hebben, in het uiterste geval en in een extreme zaak als de Deventer Moordzaak met niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie. De eis dat strafrecht beschaafder moet zijn dan het gajes dat wordt bestreden, brengt dit met zich mee. Doe je dat niet, dan pleegt dit soort zaken een zwarte smet op de strafrechtspleging te werpen.

10. Nu kom ik bij een tricky onderdeel van het strafrecht, namelijk gevaarspredictie. De functie van gevaarspredictie is als volgt. Met gevaarspre-

23 HR 1 juli 2003, LJN AE 8165 (Herziening I Deventer Moordzaak).

24 Zie daarover C.J. de Poot, R.J. Bokhorst, P.J. van Koppen & E.R. Muller, *Rechercheportret: Over dilemma's in de opsporing*. Alphen aan den Rijn: Kluwer 2004. Zie over scenario's ook H.F.M. Crombag & W.A. Wagenaar, *Audite et alteram partem, Trema*, 23, 2000, p. 93-96.

dictie proberen wij uitspraken te doen over het toekomstige gedrag van een verdachte om op grond daarvan juridische beslissingen te nemen over die verdachte. Bijvoorbeeld: het geven van tbs, of het langer in de tbs laten, of bijvoorbeeld hem juist naar de gevangenis zenden. Nu gevaarspredictie de grondslag vormt voor dergelijke juridische beslissingen, is daarop ook direct de eis van toepassing dat ook gevaarspredictie beschaafder moet zijn dan het gajes dat men daarmee tracht te bestrijden.

'Prediction is very difficult, especially about the future.' Dat is een uitspraak die wordt toegeschreven aan de Deens fysicus Niels Bohr. Hij heeft gelijk. Omdat voorspellen zo moeilijk is, moeten we daaraan hele hoge eisen stellen, willen we niet in onbeschaafde gevare zones terecht komen.

Ik zal bij gevaarspredictie drie vormen onderscheiden, die zich echter ook als fasen historisch laten rangschikken. We zitten nu, denk ik, in fase 2. Fase 1 is de volgende. Dat is de psychiater die een gesprek voert met de verdachte en op grond van dat gesprek tot een predictie komt van verdachtes gevaarlijkheid. Daaraan komen geen instrumenten te pas. Er is een interessante uitspraak van het US Supreme Court over dit probleem, namelijk in *Barefoot tegen Estelle*.²⁵ Deze zaak betrof een moord op een politiemann, een delict waarop in de staat Texas de doodstraf staat, doch alleen als verwacht kan worden dat de dader ook in de toekomst een 'continuing threat to society' zal vormen. De verdachte werd onder andere onderzocht door de psychiater James Grigson, die de bijnamen *dr. Death* en *The Hanging Shrink* had verworven.²⁶ De verdachte werd, zoals elke verdachte bij dr. Grigson, een voortdurend gevaar genoemd. Dr. Grigson had inmiddels zoveel ervaring, dat hij het zelfs niet meer nodig vond om met de verdachte zelf te praten. De verdachte beriep zich in zijn beroep bij het US Supreme Court op een *amicus curiae*

*brief*²⁷ van de American Psychiatric Association, waarin betoogd werd dat psychiaters het bij het voorspellen van toekomstige gewelddadigheid vaker fout dan goed hebben. Rechter White, die het meerderheidsoordeel van het US Supreme Court opschreef, concludeerde hieruit: 'Neither petitioner nor the Association suggests that psychiatrists are always wrong with respect to future dangerousness, only most of the time.'

Een van de belangrijkste deskundigen van de APA die bijdroeg aan de *amicus curiae brief* was John Monahan. In de *brief* werd hij omschreven als de 'leading thinker on this issue'. Hij en zijn collega's concludeerden in de *brief*: '[T]he "best" clinical research currently in existence indicates that psychiatrists and psychologists are accurate in no more than one out of three predictions of violent behavior over a several-year period among institutionalized populations that had both committed violence in the past [...] and who were diagnosed as mentally ill.'

De hoogste rechters in de Verenigde Staten gingen soepel om met deze mededeling. Twee van de drie keer zijn psychiaters weliswaar fout, maar dat betekent niet dat ze *altijd* fout zijn, oordeelde de raadsheren. Wij weten uit veel onderzoek, dat al begonnen is in begin jaren vijftig, dat klinische predicties, dus door de psychiater op grond van gesprekken, inferieur zijn aan predicties die geholpen worden door meetinstrumenten.²⁸ Sterker: de voorspelling van de psychiater zijn zelfs niet beter dan het oordeel van zijn secretaresse, werd toen al gevonden.

11. Predictie met behulp van meetinstrumenten noem ik de tweede vorm, ofwel fase 2. Dat is de fase waarin wij in toenemende mate terecht zijn gekomen. In steeds meer uithoeken van de forensische psychologie en psychiatrie raakt men ervan doordrongen dat meetinstrumenten gebruikt moeten worden. Dat wordt in de wandeling *evidence based* werken genoemd.

25 US Supreme Court, 463 U.S. 880, 103 S.Ct. 3383, 77 L.Ed. 2d 1090 (1983; *Barefoot v. Estelle*).

26 Zie hierover R. Rosenbaum, *Travels with dr. Death*, New York: Viking 1991.

27 Zo'n *amicus curiae brief* is een ongevraagde bijdrage aan een zaak door buitenstaanders, vaak een gezelschap van wetenschappers dat de rechter tracht te overtuigen van bijvoorbeeld de stand van de wetenschap die relevant is voor een zaak.

28 De godfather van dat onderzoek is Meehl: P.E. Meehl, *Clinical versus statistical prediction: A theoretical analysis and a review of the evidence*, Minneapolis: University of Minneapolis Press 1954. Zie bijvoorbeeld ook R.M. Dawes, D. Faust & P.E. Meehl, Clinical versus actuarial judgment. *Science*, 243, 1989, p. 1668-1674 en J. Monahan, Clinical and actuarial predictions of violence, in: D.L. Faigman, D.H. Kaye, M.J. Saks & J. Sanders (eds.), *Modern scientific evidence: The law and science of expert testimony* (2nd ed.), St. Paul, MI: West 2001 en T.R. Litwack, Actuarial versus clinical assessments of dangerousness, *Psychology, Public Policy, and Law*, 7, 2001, p. 409-443.

Van die meetinstrumenten kennen wij twee soorten: actuariële instrumenten en psychologische tests. Actuariële instrumenten waarin aan de hand van kenmerken van de verdachte een voorspelling wordt gedaan van diens gevaarlijkheid. Dat zijn gevalideerde instrumenten. De tweede soort meetinstrumenten zijn psychologische tests. De actuariële instrumenten worden meestal door de psycholoog of psychiater ingevuld, de psychologische tests doet de verdachte zelf.

Met behulp van die instrumenten worden verdachten ingedeeld in categorieën van gevaarlijkheid; bijvoorbeeld in vijf categorieën van zeer gevaarlijk tot ongevaarlijk. Dat is een aanzienlijke verbetering, weten wij. De natte psychiatervinger is vervangen door een vinger die in de regel in de juiste richting wijst. 'In de regel' is belangrijk in dit verband.

Bij zo'n actuariële instrument worden kenmerken van de veroordeelde ingebracht. Dat kunnen kenmerken zijn waaraan hij en behandelaars weinig kunnen veranderen, zoals zijn huidige leeftijd of de leeftijd waarop hij het eerste delict pleegde. Bij iemand die inmiddels 75 is, weten wij dat de toekomstige gevaarlijkheid vaak gering is. Bij iemand die al op zeer vroege leeftijd met delicten begon, kunnen wij verwachten dat hij ook lang door zal gaan met misdrijven. Maar er zijn ook

veranderbare kenmerken die relevant kunnen zijn, zoals de reactie op therapie. Dat bij elkaar genomen, kan een voorspelling opleveren.

Dit gemeet en getest is een aanzienlijke verbetering met de praktijk van vroeger. Maar is het goed genoeg volgens mijn vaders criterium? Hoe lang zijn de uitslagen van de tests geldig? John Monahan, die wij al tegenkwamen, is leider geweest van het beroemde McArthur-project, een project waarin veel geld is gestoken en dat lang heeft geduurd.²⁹ In het McArthur-project is hard gewerkt aan de verbetering van vooral actuariële instrumenten. Na dit lange project kan Monahan nu de gevaarlijkheid gedurende tien maanden goed voorspellen, vertelde hij mij. Daarna weten we het, zelfs met de beste voorspellers, niet meer. Het is fijn als we kunnen voorspellen wat onze losgelaten tbs'er de komende tien maanden gaat doen, maar we willen natuurlijk wat zeggen over zijn gedrag de komende twee, vijf of liefst tien jaar.

12. De voorspellingen zijn dus beperkt houdbaar. Maar zijn zij dan ten minste goed voor die beperkte periode? Ik steun nu sterk op het werk van Steve Hart en David Cooke.³⁰ Stel wij hebben een actuariële voorspeller, bijvoorbeeld de Violence Risk Appraisal Guide.³¹ Met dit goede actuariële predictie-instrument worden

Tabel 2 De voorspellingen door de Violence Risk Appraisal Guide³²

Categorie	Aantal	Voorspeld percentage recidive	95% betrouwbaarheidsinterval voor individuele schattingen tussen
1	11	0	0% en 79%
2	71	8	0% en 82%
3	101	12	0% en 84%
4	111	17	1% en 86%
5	116	35	3% en 91%
6	96	44	4% en 93%
7	74	55	7% en 96%
8	29	76	12% en 99%
9	9	100	21% en 100%

29 Zie hierover N.G. Poythress, R.J. Bonnie, J. Monahan, R.K. Otto & S.K. Hoge, *Adjudicative competence: The McArthur studies*, New York: Kluwer 2002 en J. Monahan, H.J. Steadman, E. Silver, A. Appelbaum, P.C. Robbins, E.P. Mulvey, L. Roth, T. Grisso & S. Banks, *Rethinking risk assessment: The MacArthur Study of Mental Disorder and Violence* (2nd ed.), New York: Oxford University Press 2001.

30 S.D. Hart, C. Michie & D.J. Cooke, Precision of actuarial risk assessment instruments: Evaluating the 'margins of error' of group v. individual predictions of violence, *British Journal of Psychiatry*, 190 (Suppl. 49), 2007, S60-S65.

31 V.L. Quinsey, G.T. Harris, M.E. Rice & C.A. Cormier, *Violent offenders: Appraising and managing risk*, Washington, DC: American Psychological Association 1998.

32 Ontleend aan Hart, Michie & Cooke, Precision of actuarial risk assessment instruments.

verdachten in negen categorieën ingedeeld: 1 is de minst gevaarlijke, 9 is de gevaarlijkste categorie. Dit is een goed instrument, kunnen wij aan tabel 2 zien die ik ontleende aan Hart en zijn collega's. In categorie 1, dat is de categorie waarvan het instrument zegt te denken dat niemand zal recidiveren, recidiveert ook niemand. In de meest gevaarlijke categorie doet iedereen het en dat voorspelt het instrument ook. In de tussencategorie loopt het percentage recidivisten keurig op van 0 naar 100 (zie de kolom Voorbeeld percentage recidive). Als een verdachte bijvoorbeeld terecht komt in categorie 6, zegt het instrument dat hij een kans van 44% heeft om te recidiveren.

Nu stelt zich een aantal belangrijke vragen. Ten eerste is er de vraag: hoe groot moet de kans op toekomstige recidive zijn om te rechtvaardigen dat wij de verdachte langer vasthouden? De meest laag bij de grondse opvatting kan de volgende zijn. De verdachte heeft met zijn misdrijf ervoor gekozen om boef te worden en heeft zich daarmee in zekere zin buiten het gewone maatschappelijke verkeer geplaatst. Daarmee heeft hij ook zijn maatschappelijke rechten opgegeven. Dus de verdachten die scoren boven categorie 1 – in die categorie vindt geen recidive plaats – worden allen langer vastgehouden. We willen met hen geen risico lopen. Dat betekent dat als je volgens de voorspelling door het instrument terecht komt in categorie 2, waarin wordt voorspeld dat slechts 8% van de mensen zal recidiveren, je toch langer zal worden vastgehouden. Is dat beschaafd strafrecht? Nee toch? Als iemand in categorie 9 terecht komt, waarin wordt voorspeld dat alle verdachten zullen recidiveren, is er goede reden om mensen langer vast te houden. Op het eerste gezicht lijkt dit laatste wel beschaafd strafrecht.

Bij een van de tussencategorieën moet dus besloten worden dat daar de grens ligt. Daarboven is, afhankelijk van de ernst van het misdrijf, goede reden om iemand langer, of zeer lang of de rest van zijn leven, vast te houden. Waar ligt de grens? Bij 44%, 55%, 76%? Hierover is een lange discussie mogelijk waarvan de uitslag vermoedelijk vooral het karakter heeft van een knoop doorhakken.

13. Het probleem wordt nog iets ingewikkelder. In de ontwikkeling van dit soort predictie-

instrumenten wordt niets anders gedaan dan een redelijke indeling in categorieën maken en dan per categorie meten hoeveel van de verdachten daarin recidiveren. Dat noemen we dan de recidivekans voor die groep. In die voorspelling zit een schattingsfout. Over die schattingsfout proberen we in de regel iets meer te zeggen door het zogenoemde 95% betrouwbaarheidsinterval. Kort gezegd komt dit op het volgende neer. Wij doen een schatting, maar weten ook dat die schatting er in zekere mate naast kan zitten. Hoe sterk we ernaast kunnen zitten, komen we te weten door uit te rekenen binnen welke range onze schatting uitkomt als we de eis stellen dat wij slechts in 5% van de gevallen, als we het onderzoek oneindig zouden herhalen, fout zouden zitten.

We maken bijvoorbeeld voor categorie 6 de schatting 44%, maar we weten dat hij in werkelijkheid natuurlijk niet precies op 44% uitkomt. We weten wel dat voor 95% zeker de juiste schatting tussen 34% en 54% zit (niet weergegeven in de tabel). Dan heb ik het over de schatting over de gehele groep.

14. We werken echter in het forensische veld. We zijn daarin helemaal niet geïnteresseerd in groepsgemiddelden of groepsschattingen, maar in de toekomst van individuele verdachten. De individuele schatting is weer een stuk onzekerder. In categorie 6 loopt het 95% betrouwbaarheidsinterval voor individuele schattingen van 4% tot 93% (wel in de tabel weergegeven). Daarmee is de schatting vrijwel geheel nietszeggend geworden, want de 95% betrouwbaarheidsintervallen overlappen elkaar in zeer sterke mate. Een deskundige die ter terechtzitting of in zijn rapport over zo'n categorie-6-verdachte verklaart, kan niet anders zeggen dan dat de kans dat deze verdachte recidiveert ergens tussen de 4% en 93% ligt. Daar heeft de rechter niet veel aan. Met andere instrumenten worden soortgelijke resultaten gevonden. Zo raar is dat allemaal niet, want voorspellen is moeilijk, vooral als het over de toekomst gaat.

15. Dit is de fase waarin wij zitten met gevaarspredictie. In deze fase 2 doen we het beter dan psychiaters met hun klinische blik, maar nog niet goed genoeg. Hart en zijn collega's geven een aantal redenen waarom dat voorspellen van toekomstig gevaar zo moei-

33 S.D. Hart, *Scenario planning approaches to violence risk assessment*, Keynote address to 3rd International Congress of Psychology and Law, Adelaide, Australia 2007.

lijk is.³³ Een van de redenen is dat we eigenlijk heel slecht weten wat geweld veroorzaakt in individuen. We weten zelfs niet precies hoe we geweld moeten definiëren en dat geldt ook voor wat in de regel risicofactoren van geweld worden genoemd. Sterker: we weten eigenlijk helemaal niet hoe we geweld precies moeten meten.

Daaraan kan nog een aantal andere problemen worden toegevoegd. We denken bijvoorbeeld dat het risico van mensen die volgens het predictie-instrument in één categorie vallen vrij homogeen is. Het lijkt erop dat dit helemaal niet het geval is. De individuele voorspelling over een verdachte wordt gebaseerd op de groepfrequenties van verdachten die volgens het instrument in dezelfde categorie terecht zijn gekomen. Maar risicokansen kunnen tussen individuen nogal uiteenlopen. Of, zoals Conan Doyle in *The sign of four* zei: 'While the individual man is a insoluble puzzle, in the aggregate he becomes a mathematical certainty.' De foutmarge is in feite zo groot dat op individueel niveau de scores betekenisloos zijn geworden.

En zo vreemd is dat eigenlijk allemaal niet. Ook verdachten leven in een uiterst dynamische wereld. Geen psycholoog heeft nog de illusie dat het gedrag van mensen uitsluitend van hun eigen persoonlijkheid afhangt. Het is altijd het resultaat van persoonlijkheidskenmerken in combinatie met de determinanten in de buitenwereld. Willen wij de toekomst van een verdachte voorspellen, dan zou dat alleen maar lukken als ten minste ook de toekomstige omgeving van de verdachte precies in kaart wordt gebracht. En dan zouden we ook nog kennis moeten hebben over hoe precies persoonlijkheidskenmerken en de omgeving met elkaar interacteren.

Kortom: de voorspellingen zijn ten minste niet goed genoeg om op individueel niveau stevige uitspraken te doen. Dat betekent ook dat als wij op basis van predictie-instrumenten willen voorspellen, wij vaak fouten maken. Dan worden wij als de politiemann in de zaak van Pim Overzier. Mogen wij dat risico in een beschaafde strafrechtspleging op de verdachte afwentelen? Mijn antwoord is nee. En dus mogen ook die predictie-instrumenten niet leidinggevend zijn bij het nemen van beslissingen in het strafrecht.

16. Als antwoord op de vraag wat we dan wel moeten doen, heeft Steve Hart ook een antwoord. Het is een antwoord dat niet erg past in de steeds meer opkomende traditie om politie en justitie overal met vlammend zwaard op af te sturen. Voor velen zal het een terugkeer lijken naar de softerij van de jaren zestig en zeventig. Toch is het dat niet.

Fase 3 van de gevaarspredictie, de toekomst dus, zou er als volgt uit kunnen zien. De klinische blik en predictie-instrumenten worden wel gebruikt, maar niet als grondslag voor het nemen van definitieve beslissingen. Zij worden ingezet om richting te geven aan de begeleiding die de verdachte gaat krijgen. Steve Hart stelt een soort scenarioplanning voor.³⁴ Aan de hand van de gevaarspredictie wordt voor of met de verdachte een einddoel vastgesteld en vooral de stappen die genomen gaan worden om dat einddoel te bereiken. Er worden scenario's opgesteld, bijvoorbeeld over de manier waarop de verdachte gewelddadig zou kunnen worden en bij die scenario's worden mogelijkheden gezocht om dat te voorkomen.

Een dergelijke manier van omgaan met potentieel gevaarlijke verdachten sluit beter aan bij de dynamische wereld dan uitsluitend werken met relatief statische predicties met instrumenten. Het lijkt meer op een huwelijk. Op de huwelijksdag doen de partners de voorspelling dat ze het gelukkig met elkaar zullen hebben, maar in de jaren daarna komt men allerlei onverwachte situaties tegen die dat op de proef kunnen stellen. Dat vergt steeds aanpassingen. Vreemd is dat niet: in een huwelijk en bij potentieel gevaarlijke verdachten weten wij helemaal niet wat er allemaal nog op onze weg zal gebeuren. Zo zit het leven nu eenmaal in elkaar.

17. Een dergelijke manier van omgaan met verdachten lijkt in de voorstellen van Hart veel beter aan te sluiten bij wat beschaafd strafrecht zou moeten zijn. Het maakt ons strafrecht beter, want het versterkt de symboolwerking van ons strafrecht. Dat zouden wij ook moeten doen door meer consequenties te verbinden aan slecht politiewerk. Alleen op een dergelijke manier kunnen wij uitstijgen boven het gajes dat wij aan het bestrijden zijn.

34 Hart, *Scenario planning approaches to violence risk assessment*.